

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДОМУЗ Олена Олександрівна

УДК: 331.5/ 336.71

ДИСЕРТАЦІЯ

**«ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАЙНЯТОСТІ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ
УКРАЇНИ»**

Спеціальність 051 – Економіка

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Олена ДОМУЗ

Науковий керівник:

Кравченко Ірина Семенівна,

доктор економічних наук, професор

Львів – 2023

АНОТАЦІЯ

Домуз О.О. Трансформація зайнятості у банківському секторі України.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051
– Економіка. – Львівський національний університет імені Івана Франка. –
Львів. 2023.

У дисертації поглиблено теоретико-методологічні засади і розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності процесу трансформації зайнятості у банківському секторі України. Роботу присвячено глибокому аналізу сутності і особливостей трансформації зайнятості у банківському секторі, аналізу чинників і факторів трансформаційних змін, удосконаленню зайнятості у банківському секторі через пошук інноваційних форм зайнятості, а також розробці моделей та механізмів забезпечення ефективною трансформації зайнятості у банківському секторі України.

Систематизація наукових підходів до визначення дефініції «трансформація зайнятості», що характеризує процес змін на ринку праці під впливом комплексу факторів та сучасних викликів, притаманних інноваційно-цифровій моделі зайнятості, дозволила уточнити суб'єктно-об'єктні відносини у процесі переходу до нових форм зайнятості та проаналізувати теоретичні підходи до даної категорії. Ідентифікація ряду важливих недоліків у існуючих поняттях дозволила сформулювати авторське визначення «трансформації зайнятості» та розширити перелік її принципів шляхом включення до вже існуючих класифікацій сучасних принципів, характерних для інноваційних форм зайнятості: адаптивності, узгодженості змін, гідної праці, гармонізації, цифровізації та гарантованості.

Проведено ретроспективний аналіз еволюції процесу трансформації зайнятості та охарактеризовано етапи трансформації економічних моделей у сфері зайнятості, які доповнено сучасним етапом – інноваційно-цифровою моделлю зайнятості. Цей етап відображає новий набір умов і факторів, що

впливають на динаміку процесу структурних перетворень і визначає нові тенденції, з якими стикаються потоки робочої сили за сучасних умов. Основними характеристиками інноваційно-цифрової моделі зайнятості є: перехід до шостого технологічного укладу, який змінює зміст самого процесу праці та вимоги до робочої сили.; зростання зайнятості в таких сферах, як креативна економіка, цифрова і віртуальна економіка, сектори відновлення екології, людиноорієнтованих сервісах; головним джерелом продуктивності та конкурентоспроможності є людські ресурси, інтелектуалізація праці, роботизація праці, автоматизація завдань середнього рівня складності, зростання дистанційної зайнятості, розвиток нестандартних видів зайнятості.

Визначено сучасні характерні особливості зайнятості у банківському секторі України, які сформувалися під впливом нових напрямів та тенденцій, спричинених глобалізаційними соціально-економічними процесами та кризою COVID-19. При цьому охарактеризовано вплив цифровізації банківської сфери з точки зору як позитивних наслідків для зайнятості, що зумовлюються створенням покращених робочих місць у нових сферах роботи банківських установ та з новими завданнями, так і негативних, які передбачають скорочення потреби в кадрах та зменшення кількості робочих місць, що зумовлює появу додаткових вимог до навичок і компетенцій сучасних банківських працівників, підвищення їх кваліфікації та рівня освіти.

Удосконалено теоретичні підходи до визначення факторів трансформації зайнятості у банківському секторі України на основі кластеризації економічних криз. У структурі запропонованого підходу виділено чотири кластери економічних криз національної економіки («економічна криза 1998 року», «економічна криза 2008 року», «економічна криза 2014 року» та «економічна криза 2020 року») з однаковим набором найбільш впливових і чутливих до банківського сектору показників. На основі аналізу виділених кластерів, визначено основні системоутворюючі чинники та тенденції, що спричинили трансформаційні процеси зайнятості і формування сучасної її структури.

Запропоновано модель впливу факторів фінансової кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості у банківському секторі, що запропонована у вигляді системи, яка містить у собі два рівні аналізу: рівень ринкових впливів та рівень впливу специфічних факторів на процес трансформації зайнятості у банківському секторі. У результаті використання даної моделі встановлено, що під впливом фінансової кризи у банківській системі України відбувалося фізичне скорочення усіх видів і форм зайнятості, у той час як вплив пандемії COVID-19 і цифровізації зайнятості призвів до значних трансформаційних перетворень у структурі зайнятості банківських установ за рахунок активного впровадження і поширення дистанційної зайнятості та появи інноваційних форм зайнятості (цифрової зайнятості).

На основі опрацювання великих масивів звітної та статистичної інформації, синтезу критеріального оцінювання і кореляційно-регресійного підходу, встановлено наявність взаємозв'язку між ефективністю діяльності банків та розвитком нових напрямів трансформації зайнятості за сучасних умов. Але оскільки ефект від появи нових перспективних форм зайнятості у повному обсязі не відображається на фінансово-економічних результатах діяльності банківських установ, для посилення виявлених зв'язків було визначено і охарактеризовано основні канали впливу елементів системи трансформації зайнятості банківських установ на ефективність їх діяльності.

Розроблено модель для аналізу чутливості зайнятості до сучасних тенденцій і змін у макро- та мікроекономічному середовищі. Інструментарій моделі передбачає використання елементів методики стрес-тестування, що полягає у визначенні системи факторів внутрішнього середовища банку, які найбільш чутливо реагують на вплив глобальних тенденцій зовнішнього середовища, та вивченні цього впливу у співвідношенні зі зміною індикаторів, що характеризують процеси трансформації зайнятості. Моделювання залежності величин, що характеризують зміни у зайнятості працівників банківських установ під впливом зміни фінансово-економічних

показників діяльності банків, засноване на аналізі періодизації екстремальних величин, що дає змогу пояснити зв'язок із глобальними тенденціям та визначити шляхи підвищення ефективності управління процесом трансформації зайнятості в умовах сучасних викликів. Апробація запропонованої моделі на прикладі десяти найбільш прогресивних вітчизняних банків засвідчила, що критерії фінансово-економічної діяльності та індикатори зайнятості у банківському секторі мають високу чутливість до криз, однак по різному реагують на впливи зовнішніх факторів у різні періоди.

У дисертаційній роботі набула подальшого розвитку класифікація нестандартних форм зайнятості для банківських установ, визначення складових якої було обумовлено сучасною соціальною значущістю розвитку дистанційних форм нестандартної зайнятості з використанням новітніх технологій та виникненням таких інноваційних форм зайнятості, як базова цифрова зайнятість, цифрова смарт-зайнятість та інтернет-зайнятість.

На основі аналізу проблем сучасної практики функціонування банківських установ щодо питання підвищення їх соціально-економічної ефективності за рахунок трансформаційних процесів розроблено профіль оцінювання рівня підготовки фахівців, який складається із ряду критеріїв, що всебічно характеризують стан та проблемні зони у системі підготовки працівників банківського сектору. У результаті застосування даного профілю було виявлено недоліки у рівні підготовки працівників аналізованих українських банків. З метою удосконалення процесу працевлаштування у вітчизняному банківському секторі, також було сформовано блок-схему елементів удосконалення процесу реформування системи підготовки спеціалістів банківського сектору в Україні, у межах якої запропоновано ряд напрямів реформування, серед яких основними є: підвищення соціальної ефективності навчання за рахунок розвитку сучасної системи безперервної професійної освіти; розробка програм передачі знань, що засновані на мобільності кадрів з метою збереження талантів; підготовка кадрів, що

відповідають потребам цифрової економіки на основі дуальної освіти; підготовка працівників зі спеціальними компетенціями; розширення форм практико-орієнтованої професійної освіти тощо.

Удосконалено схему формування механізму ефективної трансформації зайнятості у банківському секторі, яка представлена у вигляді послідовних восьми етапів (1-й етап – розробка стратегії удосконалення зайнятості; 2-й етап – вибір цілей та пріоритетів трансформації зайнятості; 3-й етап – розробка напрямів удосконалення структури зайнятості; 4-й етап – визначення засобів впливу на зміну зайнятості; 5-й етап – прогнозування структури зайнятості; 6-й етап – оцінка стратегії трансформації зайнятості; 7-й етап – моніторинг і корекція процесів стратегічних змін у зайнятості; 8-й етап - впровадження ефективної політики зайнятості), що в сукупності утворюють комплексний набір функціональних зв'язків між суб'єктами, об'єктами, факторами, методами, принципами та іншими складовими системи зайнятості вітчизняних банківських установ і функціонує на основі інституціональної, ринкової та макроекономічної платформ.

Ключові слова: банківський сектор, зайнятість, трансформація зайнятості, фінансова криза, пандемія COVID-19, цифровізації економіки, інноваційні форми зайнятості, модель аналізу чутливості зайнятості до сучасних тенденцій і змін у макро- та мікроекономічному середовищі, механізм забезпечення ефективності трансформації зайнятості.

ABSTRACT

Domuz O.O. Transformation of employment in the banking sector of Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 051 - Economics. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv. 2023.

The dissertation deepens the theoretical and methodological foundations and develops practical recommendations for increasing the efficiency of the process of employment transformation in the banking sector of Ukraine. The work is devoted to an in-depth analysis of the essence and features of the transformation of employment in the banking sector, analysis of factors and factors of transformational changes, improvement of employment in the banking sector through the search for innovative forms of employment, as well as the development of models and mechanisms for ensuring effective transformation of employment in the banking sector of Ukraine.

The systematization of scientific approaches to the definition of "transformation of employment", which characterizes the process of changes in the labor market under the influence of a complex of factors and modern challenges inherent in the innovative and digital model of employment, made it possible to clarify subject-object relations in the process of transition to new forms of employment and analyze theoretical approaches to this category. The identification of a number of important shortcomings in the existing concepts made it possible to form the author's definition of "transformation of employment" and expand the list of its principles by including in the already existing classifications modern principles characteristic of innovative forms of employment: adaptability, coherence of changes, decent work, harmonization, digitization and guarantee.

A retrospective analysis of the evolution of the employment transformation process was carried out and the stages of the transformation of economic models in the field of employment were characterized, which were supplemented by the modern stage - the innovative digital model of employment. This stage reflects a new set of conditions and factors affecting the dynamics of the process of structural transformations and defines new trends faced by labor force flows under modern conditions. The main characteristics of the innovative and digital model of employment are: the transition to the sixth technological order, which changes the content of the labor process itself and the requirements for the workforce.; employment growth in such areas as the creative economy, digital and virtual

economy, ecological restoration sectors, people-oriented services; the main source of productivity and competitiveness is human resources, intellectualization of work, robotization of work, automation of medium-level tasks, growth of remote employment, development of non-standard types of employment.

Modern characteristic features of employment in the banking sector of Ukraine, which were formed under the influence of new directions and trends caused by globalization socio-economic processes and the COVID-19 crisis, were determined. At the same time, the impact of digitalization of the banking sector is characterized from the point of view of both positive consequences for employment, which are caused by the creation of improved jobs in new areas of work of banking institutions and with new tasks, and negative ones, which involve a reduction in the need for personnel and a decrease in the number of jobs, which causes the emergence of additional requirements for the skills and competencies of modern bank employees, improving their qualifications and education level.

Theoretical approaches to determining the factors of transformation of employment in the banking sector of Ukraine based on the clustering of economic crises have been improved. In the structure of the proposed approach, four clusters of economic crises of the national economy are distinguished ("economic crisis of 1998", "economic crisis of 2008", "economic crisis of 2014" and "economic crisis of 2020") with the same set of the most influential and sensitive to the banking sector indicators. Based on the analysis of the selected clusters, the main system-forming factors and trends that caused the transformational processes of employment and the formation of its modern structure were determined.

A model of the influence of the factors of the financial crisis, the COVID-19 pandemic and the digitalization of the economy on the transformation of employment in the banking sector is proposed, which is proposed in the form of a system that includes two levels of analysis: the level of market influences and the level of influence of specific factors on the process of transformation of employment in the banking sector. As a result of using this model, it was established that under the influence of the financial crisis in the banking system of

Ukraine, there was a physical reduction of all types and forms of employment, while the impact of the COVID-19 pandemic and digitization of employment led to significant transformational transformations in the structure of employment of banking institutions due to active introduction and spread of remote employment and the emergence of innovative forms of employment (digital employment).

Based on the processing of large arrays of reporting and statistical information, the synthesis of criterion evaluation and the correlation-regression approach, the existence of a relationship between the efficiency of banks and the development of new directions of employment transformation under modern conditions has been established. But since the effect of the emergence of new promising forms of employment is not fully reflected in the financial and economic results of the activity of banking institutions, in order to strengthen the identified relationships, the main channels of influence of the elements of the employment transformation system of banking institutions on the effectiveness of their activity were determined and characterized.

A model was developed to analyze the sensitivity of employment to modern trends and changes in the macro- and microeconomic environment. The toolkit of the model involves the use of elements of the stress testing methodology, which consists in determining the system of factors of the bank's internal environment that most sensitively respond to the influence of global trends in the external environment, and studying this influence in relation to the change in indicators characterizing the processes of employment transformation. Modeling the dependence of values characterizing changes in the employment of employees of banking institutions under the influence of changes in the financial and economic indicators of banks' activity is based on the analysis of the periodization of extreme values, which makes it possible to explain the connection with global trends and to determine ways to improve the efficiency of managing the process of employment transformation in the conditions modern challenges. Approbation of the proposed model on the example of the ten most progressive domestic banks proved that the criteria of financial and economic activity and indicators of employment in the

banking sector are highly sensitive to crises, but react differently to the influence of external factors in different periods.

In the dissertation, the classification of non-standard forms of employment for banking institutions was further developed, the definition of the components of which was determined by the modern social significance of the development of remote forms of non-standard employment with the use of the latest technologies and the emergence of such innovative forms of employment as basic digital employment, digital smart employment and Internet- employment.

Based on the analysis of the problems of the modern practice of the functioning of banking institutions regarding the issue of increasing their socio-economic efficiency due to transformational processes, a profile for evaluating the level of training of specialists has been developed, which consists of a number of criteria that comprehensively characterize the state and problem areas in the system of training employees of the banking sector. As a result of the application of this profile, deficiencies in the level of training of employees of the analyzed Ukrainian banks were revealed. In order to improve the employment process in the domestic banking sector, a block diagram of the elements of improving the process of reforming the system of training banking sector specialists in Ukraine was also formed, within which a number of directions of reform were proposed, among which the main ones are: increasing the social effectiveness of training due to the development of a modern system continuous professional education; development of knowledge transfer programs based on staff mobility in order to retain talent; training of personnel meeting the needs of the digital economy on the basis of dual education; training of employees with special competencies; expansion of forms of practice-oriented professional education, etc.

The scheme of formation of the mechanism of effective transformation of employment in the banking sector has been improved, which is presented in the form of eight consecutive stages (1st stage - development of a strategy for improving employment; 2nd stage – selection of goals and priorities of employment transformation; 3rd stage – development of directions for improving

the structure employment; 4th stage – determination of means of influence on changes in employment; 5th stage – forecasting of the employment structure; 6th stage – evaluation of the employment transformation strategy; 7th stage – monitoring and correction of the processes of strategic changes in employment; 8th stage – implementation of an effective employment policy), which collectively form a complex set of functional relationships between subjects, objects, factors, methods, principles and other components of the employment system of domestic banking institutions and functions on the basis of institutional, market and macroeconomic platforms .

Keywords: banking sector, employment, employment transformation, financial crisis, the COVID-19 pandemic, digitalization of the economy, innovative forms of employment, a model for analyzing the sensitivity of employment to modern trends and changes in the macro- and microeconomic environment, a mechanism for ensuring the effectiveness of employment transformation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

**Статті у наукових періодичних виданнях України, які включено до
міжнародних наукометричних баз Scopus та/або Web of Science**

1. Кравченко І. С. Домуз О. О. (2021). Особливості зайнятості у банківському секторі України в сучасних умовах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, том 6, 41, 78-86 (Особистий внесок здобувача: визначено особливості зайнятості в банківському секторі та розроблено сучасний профіль працівника банківської сфери) (0,4 друк. арк.). doi: 10.18371/fcaptp.v6i41.251401

Статті у наукових періодичних виданнях України категорії Б

2. Домуз О. О., Шурпа С. Я. (2019). Вплив факторів зовнішнього середовища на розвиток нестандартних форм зайнятості у банківському секторі за сучасних умов. *Ринок праці та зайнятість населення*, 4 (60), 5-12 (Особистий внесок здобувача: проведено аналіз зайнятості у банківському секторі під впливом світової фінансової кризи і коронавірусу та досліджено позитивний вплив цифровізації економіки на структуру і форми зайнятості в банківській сфері) (0,6 друк. арк.).
3. Домуз О. О. (2020). Взаємозв'язок процесів трансформації зайнятості і фінансових результатів діяльності банку. *Вісник ХНУ. Економічні науки*, 4 (1), 90-94 (0,6 друк. арк.). doi: 10.31891/2307-5740-2020-284-4-17
4. Домуз О. О. (2021). Модель оцінки впливу основних викликів сучасності на зайнятість у банківському секторі за методикою стрес-тестування. *Збірник наукових праць «Теоретичні та прикладні питання економіки»*, 42, 214-227 (0,9 друк. арк.). doi: 10.17721/tppe.2021.42.17
5. Домуз О. О. (2021). Моделювання впливу сучасних факторів на трансформацію зайнятості в банківському секторі. *Вісник Університету банківської справи*, 3 (42), 18-24 (0,7 друк. арк.). doi: 10.18371/2221-755X3(42)2021253513

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Домуз О. О. (2019). Нетипові форми зайнятості у банківському секторі України// Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів* (11 квітня 2019 р., м. Черкаси), ДВНЗ «Університет банківської справи» Черкаський науково-навчальний інститут, 35-37 (0,2 друк. арк.).

7. Домуз О. О. (2019). Зайнятість, як економічна категорія та соціально-економічне явище. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку економіки та банківської системи: *зб. тез доп. ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених* (17 травня 2019 р., м. Київ), ДВНЗ «Університет банківської справи», 121-123 (0,2 друк. арк.).
8. Домуз О. О. (2020). Особливості застосування нетипових форм зайнятості у банківському секторі України в період карантину. Проблеми та шляхи забезпечення ефективного функціонування і стабільного розвитку банківської системи та економіки: *матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених* (15 травня 2020 р., м. Київ). ДВНЗ «Університет банківської справи», 292-293 (0,2 друк. арк.).
9. Домуз О. О. (2020). Вплив факторів зовнішнього середовища на розвиток нестандартних форм зайнятості у банківському секторі за сучасних умов. Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів: *матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (6-7 листопада 2020 р., м. Хмельницький), ХНУ, 19-21 (0,2 друк. арк.).
10. Домуз О. О. (2020). Впровадження системи захисту працівників банківської сфери в умовах епідеміологічних обмежень. *Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціоекономічної реальності: виклики, шляхи розвитку: зб. тез доп. Міжн. наук.-практ. конф.* (11-12 листопада 2020 р., м. Київ), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 319-323 (0,2 друк. арк.).